

Nr 9

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående fri rättegång för utlänning.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 107 i första kammaren av herrar *Torsten Hansson* och *Björk* samt nr 144 i andra kammaren av herr *Hugosson m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om fri rättegång för utlänning även om ömsesidighet icke föreligger.

Gällande bestämmelser

Enligt 1 § *lagen den 19 juni 1919 om fri rättegång* må i mål vid allmän underrätt, ägodelningsrätt, vattendomstol, expropriationsdomstol eller arbetsdomstolen fri rättegång beviljas den som icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången därstädes förenade kostnaderna eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget upphålle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet. Detsamma gäller i fråga om förundersökning i brottmål och ärende som avses i *lagen om handläggning av domstolsärenden* eller eljest ej skall handläggas i den för tvistemål eller brottmål stadgade ordningen.

Bestämmelserna i 1919 års lag har endast avseende på svensk medborgare. Enligt 16 § i *lagen* äger emellertid Konungen under förutsättning av ömsesidighet förordna, att undersåte i viss främmande stat i fråga om fri rättegång skall vara likställd med svensk medborgare. Vidare gäller enligt *kungl. kungörelsen den 17 december 1954 ang. vissa förmåner för statslösa m. fl. (nr 752)* att utlänning som inte äger medborgarskap i någon stat eller, ehuru han äger medborgarskap, är politisk flykting, skall med avseende å förmån av fri rättegång enligt 1919 års lag vara likställd, om han stadigvarande vistas här i riket, med svensk medborgare och eljest med medborgare i den stat där han stadigvarande vistas.

Genom *kungl. kungörelse den 19 maj 1961 ang. tillämpning av lagen den 19 juni 1919 om fri rättegång beträffande medborgare i vissa främmande stater (nr 121)* har Kungl. Maj:t med anledning av träffade avtal och med stöd av 16 § *lagen om fri rättegång* förordnat följande. Medborgare i Japan samt, vad beträffar mål vari ej är fråga om ansvar för brottslig gärning, *Bihang till riksdagens protokoll 1967. 9 saml. 1 avd. Nr 9*

medborgare i stat, ansluten till någon av de i Haag den 17 juli 1905 och den 1 mars 1954 dagtecknade konventionerna angående vissa till civilprocessen hörande ämnen, skall i fråga om rätt till fri rättegång vara likställd med svensk medborgare. Detsamma skall gälla beträffande medborgare i stat, ansluten till den i New York den 20 juni 1956 dagtecknade konventionen om indrivning av underhållsbidrag i utlandet, om han är kärke eller sökande i mål eller ärende angående underhållsbidrag, vilket anhängiggjorts genom utrikesdepartementets förmedling enligt konventionens bestämmelser.

Enligt *kunql. kungörelsen den 30 juni 1965 om främmande staters anslutning till vissa av Sverige biträdda konventioner ang. inbördes rättshjälp m. m. (nr 479)* i dess nu gällande lydelse är följande främmande stater och områden anslutna:

1. till den i Haag d. 17 juli 1905 dagtecknade konventionen angående vissa till civilprocessen hörande ämnen: Island, Israel, Portugal med Azorerna och Madeira samt Rumänien;

2. till den i Haag d. 1 mars 1954 dagtecknade konventionen angående vissa till civilprocessen hörande ämnen: Belgien, Danmark, Finland, Frankrike jämte besittningar, Italien, Jugoslavien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Polen, Schweiz, Spanien, Tjeckoslovakien, Förbundsrepubliken Tyskland, Ungern och Österrike; samt

3. till den i New York d. 20 juni 1956 dagtecknade konventionen om indrivning av underhållsbidrag i utlandet: Belgien, Brasilien, Centralafrikanska Republiken, Ceylon, Chile, Danmark, Finland, Frankrike jämte besittningar, Grekland, Guatemala, Haiti, Israel, Italien, Jugoslavien, Marocko, Monaco, Nederländerna, Niger, Norge, Pakistan, Polen, Portugal, Spanien, Tjeckoslovakien, Förbundsrepubliken Tyskland, Ungern, Vatikanstaten och Övre Volta.

Betänkanden om rättegångshjälp m. m.

I november 1958 framlade *1951 års rättegångskommitté* betänkande med förslag till lag om rättegångshjälp m. m. (SOU 1958: 40). Enligt förslaget hade möjligheten att erhålla processuell rättshjälp vidgats främst genom att part kunde erhålla sådan förmån mot att han till statsverket inbetalade ett efter hans ekonomiska förmåga avpassat kostnadsbidrag. Såvitt rör utländska medborgares möjlighet att erhålla rättshjälp innehöll förslaget inga sakliga nyheter i förhållande till bestämmelserna i 1919 års lag.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag ifrågasatte *Sveriges advokatsamfund* utvidgning av den krets som kunde beviljas rättegångshjälp. Skäl kunde enligt samfundet anföras till stöd för uppfattningen att utländsk medborgare som sedan viss tid tillbaka har hemvist i Sverige, skulle likställas med svensk medborgare. Samfundet förutsatte därjämte — liksom

flera andra remissinstanser — att statslösa skulle kunna erhålla rättegångshjälp enligt motsvarande regler som gällde för fri rättegång.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande i juni 1962 tillkallades *sakkunniga* att verkställa *utredning rörande revision av lagstiftningen om rättshjälp i rättegång* och därmed sammanhängande frågor. De sakkunniga har i februari 1965 framlagt betänkande med reviderat förslag till lag om rättegångshjälp m. m. Förslaget bygger i det väsentliga på rättegångskommitténs förslag. Beträffande statslösa ansluter sig de sakkunniga till uppfattningen att dessa skall ha möjlighet att erhålla rättegångshjälp; dock bör enligt de sakkunnigas mening detta gälla endast för statslösa som har stadigt hemvist här i riket. I fråga om medborgare i annan stat än Sverige uttalar de sakkunniga att det som hittills synes böra bero på överenskommelse mellan Sverige och den främmande staten om rättegångshjälp skall lämnas åt medborgare i den andra staten. Härigenom föreligger, påpekar de sakkunniga, möjlighet att tillförsäkra svenska medborgare i den stat med vilken överenskommelse träffas motsvarande förmån i den andra staten.

De sakkunnigas förslag har remissbehandlats. Vid remissbehandlingen har *Landsorganisationen* hävdad att utländsk medborgare, som sedan viss tid har stadigt hemvist i Sverige, bör i fråga om möjligheterna att erhålla rättegångshjälp vara likställd med svensk medborgare. *Skånes handelskammare* har givit uttryck för åsikten att bosättningsstillstånd bör kunna medföra rätt för utländsk medborgare att få rättegångshjälp.

Motionerna

Motionärerna erinrar om att antalet utlänningar ökat kraftigt under senare år. Huvudparten av de invandrade personerna har väl anpassat sig i samhället och bidrager aktivt till det svenska produktionsresultatet. Många av dem är emellertid, trots att de sedan lång tid tillbaka vistas i Sverige och betalar skatt här, på grund av kravet på ömsesidighet i 16 § lagen om fri rättegång utestängda från möjligheten att erhålla fri rättegång. Som exempel på sådana grupper nämner motionärerna medborgare i Bulgarien, Grekland och Turkiet. Enligt motionärerna synes det angeläget att frågan om fri rättegång tas upp till prövning för dessa medborgargrupper.

Utskottet

Enligt gällande bestämmelser är möjligheten för utländsk medborgare att här i riket erhålla fri rättegång beroende av att Kungl. Maj:t förordnat att medborgare i hans hemland härvidlag skall vara likställda med svenska medborgare. Som framgår av redogörelsen ovan har sådana förordnanden, vilka endast kan ske under förutsättning av ömsesidighet, meddelats i relativt stor utsträckning.

I förevarande motioner framhålles att många utlänningar är utestängda från fri rättegång trots att de sedan lång tid vistas här i riket. Motionärerna begär utredning av frågan om utlänningar bör få möjlighet att erhålla denna förmån, även om ömsesidighet inte föreligger.

Det av motionärerna aktualiserade spørsmålet har behandlats av två statliga kommittéer i samband med utredningar om rättshjälp i rättegång. Ett år 1965 framlagt betänkande med reviderat förslag till lag om rättegångshjälp m. m. har varit föremål för remissbehandling, varvid såsom närmare framgår av redogörelsen ovan vissa åtgärder i motionernas syfte föreslagits. Betänkandet är f. n. föremål för övervägande inom Kungl. Maj:ts kansli. Att i detta läge, innan Kungl. Maj:t tagit ställning till föreliggande förslag, förorda ytterligare utredning synes icke böra ifrågakomma. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 107 och II: 144, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 februari 1967

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herr Erik Svedberg, fröken Mattson, herrar Hjorth, Arvidson, Ernulf, Svanström, Schött och fru Lilly Ohlsson;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Ekström i Björkvik, herr Svensson i Vä*, fru Kristensson, fröken Bergegren, herrar Gustafsson i Borås, Martinsson och fru Lindekvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.